

KRISTOVO SVEČENISTVO PREMA POSLANICI HEBREJIMA

Dr Bonaventura DUDA

UVOD*

U suvremenoj problematici oko teološkog produbljivanja naravi svećeništva nezaobilazna je Poslanica Hebrejima sa svojom specifičnom porukom: *Krist je veliki svećenik novoga Saveza koji »pošto je prinio jednu jedincatu žrtvu za grijehе... jednim prinosom završava usavrši posvećenje«* (Heb 10, 12—14).

Cjelokupno razmišljanje o svećeništvu — i općem i službeničkom — valja čvrsto nasloniti na tu jasnu i formalnu novozavjetnu poruku. S tim u vezi postavlja se ponajprije *pitanje nazivlja* (I). Zatim slijedi *izlaganje nauka Poslanice Hebrejima o Kristovu svećeništvu* (II). Konačno su naznačena *daljnja razmišljanja o svećeništvu, prvenstveno službeničkom* (III), prvenstveno na temelju Poslanice Hebrejima, a onda i u vezi s cjelokupnom porukom Novoga zavjeta o crkvenim službama, osobito u perspektivi daljnjega razvoja crkvenog nauka, pogotovo kako ga je formulirao II vatikanski koncil.¹

* Predavanje je ovdje izdano onako kako je održano. Zbog potpunosti, u bilješkama se opširnije obrazlažu pojedinosti koje su, u sklopu predavanja, izostavljene.

¹ Pri izvedbi ovog predavanja poslužio sam se ovom literaturom: SPICQ., *L'Épître aux Hébreux*, I-II, Paris 1952-1953; HÉRING J., *L'Épître aux Hébreux*, Neuchâtel-Paris 1954. VANHOYE A., *Situation du Christ-Épître aux Hébreux I et 2*, Paris 1969; ISTI, *Epistolae ad Hebraeos textus de sacerdotio Christi*, Ad usum auditorum, Romae 1969; ISTI, *Lectiones de sacerdotio in Heb. 7*, Ad usum auditorum, Romae 1970; ISTI, *De Epistola ad Hebraeos — Sectio centralis (cap. 8-9)*, Ad usum auditorum, Romae 1966; CULLMANN O., *Christologie du Nouveau Testament*, Neuchâtel-Paris 1958; J.—M. ORIEUX, *Problèmes bibliques du sacerdoce u Lumière et vie*, br. 76-77, str. 127-146 L. CERFAUX, *Regale sacerdotium*, u *Recueil Lucien Ceriaux*, II, Gembloux 1954, str. 283-315. ISTI, *La théologie de l'Église suivant saint Paul*, Paris 1965, str. 125-131; Y. M.—J. CONGAR, *Sacerdoce et laïcité*, Paris 1962, osobito *Le sacerdoce de l'Évangile*, str. 91-122; ISTI, *Sainte Église*, Paris 1963, osobito *Structure du sacerdoce chrétien*, str. 239-273; ISTI, *Jalons pour une théologie du laïcité*, Paris 1964, osobito *La fonction sacerdotale dans l'économie chrétienne*, str. 159-246; KONG H., *La Chiesa* (prijevod s njem.), Brescia 1967, osobito *Il servizio nella Chiesa*, str. 419; SCHNACKENBURG R., *Die Christologie des Hebräerbriefes* i ALFARO J., *Christus der Hohepriester im Hebräerbrief*, oboje u *Mysterium salutis*, 3/1, Einsiedeln-Zürich-Köln 1970 str. 360-366 i 664-670; SCHLIER H., *Il sacerdozio nel Nuovo Testamento* (skraćeni prijevod s njem.) u *Rassegna di teologia* 10(1969) 404-415; SAGI-BUNIC T., *Svećenik kome da služi*, Zagreb 1970; ISTI, *Kristološki traktat poslije II vatikanskog koncila* u BS 38(1968) 147-156. Cerfov komentar konstituciji II vatikanskog koncila o liturgiji: *La liturgie après Vatican II*, Paris 1967, osobito B. D. MARLIANGEAS, »In persona Christi«, »In persona Ecclesiae«, *Note sur les origines et le développement de l'usage de ces expressions dans la théologie latine*, str. 283-288 i S. LYONNET, *La nature du culte dans le Nouveau Testament*, str. 357-384; Cerfov komentar o »Presbyterorum ordinis« i »Optatam totius«: *Les prêtres — Formation, Ministère et Vie*, Paris 1968, osobito Y. M.—J. CONGAR, *Le sacerdoce du Nouveau Testament. Mission et culte*, str. 233-256; konačno spominjem poznato pismo njemačkih biskupa o svećeništvu: *Schreiben der deutsche Bischöfe über das priesterliche Amt. Ein biblisch-dogmatische Handschreibung*, 1969. Nakon predavanja saznao sam za temeljitu studiju, o kojoj valja voditi računa: DAUVILLIER J., *Le temps apostolique, Premier siècle, Histoire du droit et des institutions de l'Église d'Occident*, Paris 1970 ali to nisam mogao uzeti u obzir u ovom predavanju.

I. PITANJE NAZIVLJA

Hrvatski izraz *svećenik* — skovan baš prema grčkom *hiereus* i latinskom *sacerdos* — ne daje okusiti jedinstvenost i jedincatost poruke Poslanice Hebrejima. NZ daje taj naslov *isključivo* Kristu, i u odnosu s njim — njegovu narodu. Krist je *arhiereus* — *veliki svećenik* (10x) i *hiereus* — *svećenik* (6x) u poslanici Hebrejima.² Božji je narod *hierteuma* — *svećenstvo* (2x) u Prvoj Petrovoj 2, 5.9 (prema Izl 19, 6); kršćani su *hiereis* — *svećenici* u Otkrivenju 1, 6; 5, 10; 20, 6. Crkveni službenici se u NZ-u n i k a d a ne nazivaju svećenicima. Argumentum ex silentio nije konačan, ali je značajan. Na teologiji je da ga objasni (što ćemo pokušati, koliko usputno spada u sklop našega predavanja, osobito u vezi s prethodnim predavanjem dra Rebića). Svakako, u hrvatskom se temeljni nauk Poslanice Hebrejima ne može doživjeti tako snažno baš zbog toga prerastanja izraza svećenik. Značajno je da su u crkvenom latinskom različiti termini Novoga zavjeta *presbyter* i *hiereus* vrlo rano postali sinonimi: *presbyter* = *sacerdos*. Kod Nijemaca je obratno: oni imaju samo riječ *Priester*, očito skovanu prema *presbyter*, te Poslanica njemačkih biskupa o svećeničkoj službi mora upotrijebiti latinski pridjev *sacerdotal* da u prezbiterstvu razlikuje dva vida: tipično pročelnički i strogo svećenički.³ Kod nas su svećenici: i Krist — i kršćani — i »svećenici«. U Njemačkoj su *Priester* i Krist — i kršćani — i »svećenici«. U latinskom pak »svećenici« se nazivaju i *sacerdos* i *presbyter*, ali Krist je samo *sacerdos*. Prema grčkom NZ-u *svećenik* u singularu jest samo Krist; *svećenici* i *svećenstvo* jesu i kršćani; a službenici su *episkopoi*, *presbyteroi*, *diakono*i itd. Potrebno je o tom voditi računa da problematika svećeništva bude jasnija, a poruka Poslanice Hebrejima i na hrvatskom jeziku snažnija.

II. NAUK POSLANICE HEBREJIMA

»Imamo velikog svećenika!« (4, 14. 15; 8, 1)

1. Opći vid Poslanice

Jedino Poslanica Hebrejima u Novom zavjetu Krista zove velikim svećenikom. Bez Lukina evanđelja ne bismo imali bitnih uvida u Isusovo djetinstvo, bez Poslanice Hebrejima ne bismo imali uvida u Kristovo velikosvećeništvo. Pisac Poslanice istražuje i izražava cjelokupni Kristov misterij pod svećeničkim vidom. U tom pokazuje začudnu pronicljivost i smionost: a) s jedne strane, on u propovijedanje o Kristu uvodi bogoštovno, svećeničko i žrtveno pojmovlje Staroga zavjeta; b) za uzvrat, on to pojmovlje iz starozavjetne stvarnosti osvjetljuje Kristovim događajem.⁴ Tako su neki vidovi Kristova misterija — a možda i cjelokupan misterij — jasnije izraženi, a korjenito je preobraženo staro shvaćanje svećeništva, žrtve, bogoštovlja. Krist je cjelokupnu bogo-

² *Arhiereus*: Heb 2, 17; 3, 1; 4, 14. 15; 5, 5. 10; 6, 20; 7, 26; 8, 1; 9, 11. *Hiereus*, uglavnom u navodima Ps 110: Heb 5, 6; 7, 11. 15. 17. 21; 8, 4; 10, 21.

³ *Schreiben der deutschen Bischöfe* . . . str. 9; KÜNG H., nav. dj., 420.

⁴ VANHOYE A., *Textus de sacerdotio Christi*, str. 9, 10 i 131; SCHNACKENBURG R., nav. dj., str. 360.

štovnost Staroga zavjeta sasvim ispunio, premašio, dokinuo i preuzeo,⁵ i to u svojoj osobi i velikosvećeničkom činu koji obuhvaća njegovo utjelovljenje, sav zemaljski život s vrhunskim činom na križu, a produžuje se u nebeskom svećeništvu, posredništvu i zagovorništvu. Krist tako kao veliki svećenik NZ-a uspostavlja sasvim novu ekonomiju spašenja, novi tip odnosa s Bogom koji kulminira u dragovoljnom prinosjenju samoga sebe (9,14) i u intimno voljenu vršenju Božje volje (10,5—10): tim je sklopljen i novi Savez i obavljena jedincata žrtva pomirnica i postignut pristup u Svetinju nad svetinjama — k samome Bogu. U tom je Krist solidaran s nama: sve je to učinjeno i postignuto i za nas.⁶

2. Središnja poruka

O. Cullman smatra središnjom porukom Poslanice Hebrejima gl. 7. Drugačije A. Vanhoye: za njega su središnje gl. 8—10. Uistinu, cijela je Poslanica k njima nagnuta. Možda joj je ipak srce u gl. 9, 11—14.⁷

3. Kristovo svećeništvo u Proslavu (1, 1—4) i Prvom dijelu (1, 5—4, 16)

Krist je Sin i Brat: Sin Božji, a Brat ljudi — već u svom pretpostojanju i predodređenju. Tako on u samoj svojoj utjelovljenskoj konstituciji uključuje mogućnost da bude posrednik (8, 6; 9, 15; 12, 24 — usp. Gal 3, 19 i 1 Tim 2, 5) i svećenik (prema 5, 1 sl). U ovom dijelu pisac još ne raspravlja toliko o samom Kristovu svećeništvu. Ističe samo njegovo bogosinstvo s jedne strane, a s druge njegovu solidarnost s ljudima i patništvo koje će ga osposobiti da bude »takav« veliki svećenik: milosrdan (2, 17 i 4, 15).⁸

⁵ Vrlo su značajni u tom smislu tekstovi u *Testimonia* sv. Ciprijana koja su sabrana pod naslovom 15-17: »*Quod domus et templum Dei Christus futurus esset et cessaret templum vetus et novum inciperet, zatiim Quod sacrificium vetus evacuetur et novum celebraretur i konačno Quod sacerdotium vetus cessaret et novus sacerdos veniret, qui in aeternum futurus esset* (usp. L. CERFAUX, *La théologie de l'Eglise*, str. 125).

⁶ Ta središnja tema Poslanice Hebrejima o Kristu, Velikom svećeniku, iako je istom tu izričita, nije nepripravljena s obzirom na ostalu poruku Novoga zavjeta. Usp. o tom, barem ukrajtko, *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb 1969, st. 1307-1310. Pisac nije tu temu »izumio«, samo ju je razvio. On se u odlučnim momentima Poslanice poziva na *homologiju*, poznatu vjersku nauku, ili čak liturgijsku vjeroispovijest: 3, 1; 4, 14; 10, 23. Zato H. ZIMMERMANN u svojoj studiji pronalazi tri razine Poslanice: a) homologija koja se izvila u liturgiji — b) »logos teleios«, nauk za zrele (usp. 5, 11sl) — c) Piščevi izvodi koji tu baštinjenu kristologiju prevode u parenezu. Usp. R. SCHNACKENBURG, *nav. dj.*, str. 360.

⁷ Određivanje središnjeg dijela Poslanice ovisi o vidu pod kojim se to promatra. Gledom na obrazlaganje piščevo da je Kristovo svećeništvo, i žrtva, sasvim novoga tipa, »melkisedevskoga« — središnja je svakako gl. 7 (Usp. A. VANHOYE, *Lectiones de sacerdotio in Heb. 7*, str. 15 i dr.). Gledom na obrazlaganje u čemu je ta novost — središnja je gl. 8-10. Oba se pak dijela Poslanice dodiruju u temeljnim tvrdnjama: 7, 27b naprama 9, 11-14 i 10, 10. Pisac je odličan homiletičar. Svoju središnju misao ne izražava odjednom. Prije nego će je jasno i neodoljivo izbesjediti, za svih strana zahvaća svoga slušatelja, danas čitatelja, da mu na kraju neodoljivo nametne uvid u cjelokupno Kristovo djelo kao djelo velikosvećeničko, žrtveno, bogoštovno — i to nekoć i sada, jer »Isus Krist jučer i danas isti je — i uvijek« (13, 8).

⁸ Sinovstvo Božje (osobito 1, 5-14) i bratstvo s ljudima (osobito 2, 5-18) uistinu je početna tema Poslanice Hebrejima, kako pokazuje A. VANHOYE. *Situation du Christ*, 389-390, a sve u vidu njegova svećeništva. U tom smislu Pisac uporno ističe osobito ovo potonje: bratstvo s nama koje se temelji upravo na tom što s nama ima »zajedničku krv i meso« (2, 14). Tome je osobit dokaz njegovo trpljenje kojim je baš i »usavršen«, što u biblijskom jeziku znači gotovo »zareden« za velikoga svećenika; trpljenje mu je s jedne strane omogućilo produbiti s nama bratstvo (2, 14-15, 17-18; 4, 15-16; 5, 2, 8-9), a s druge je strane baš trpljenjem, patričkom, drage volje prihvaćenom smrću mogao izvršiti svoje velikosvećeništvo prema Bogu: — žrtvenim prinosom svojega tijela samoga je sebe žrtvovao Bogu (7, 27; 9, 12, 14, 28; 10, 10). U pogledu piščeve misli o velikosvećeničkom »ređenju«, bremenit je glagol *teleioun*, pridjev *teleios*, imenice *teleiosis* i *teleiotes* — sve same riječi prosute Poslanicom Hebrejima (usp. 2, 10; 5, 8-9; 7, 19, 28; 9, 9; 10, 1, 14 itd.). U korijenu je LXX-in izraz, u vezi s Lev 8, 22, 26, 28, 29, 31, 33 gdje je riječ o »ređenju« starozavjetnoga svećenstva. Na odlučnim mjestima Poslanice Hebrejima Pisac time želi reći da je Krist žrtvom samoga sebe »usavršen« ili »posvećen«. Usp. A. VANHOYE, *Situation du Christ*, str. 320-330; ISTI, *Textus de sacerdotio Christi*, str. 120-121; ISTI, *Seçtio centralis*, str. 116-117; ISTI,

Pisac pristupa srcu rasprave: Krist jest veliki svećenik. Najprije u gl. 5. ističe temeljne sličnosti starozavjetnoga i Kristova velikosvećeništva, a u gl. 7. poglavito ističe različnosti: on je svećenik ne po redu Aronovu, nego po redu Melkisedekovu. Odveć je tegotno zalaziti u potankost ovoga izlaganja.⁹

5. »Kefalaion — glavnina« poruke u gl. 8, 1—10, 18

Kao u svojoj svojoj tipologiji, kako to na više mjesta ističe A. VANHOYE, i ovdje pisac slijedi neki dijalektički proces: Krist *jest* veliki svećenik kao i oni iz SZ-a (gl. 5); Krist *nije* veliki svećenik kao što su bili oni u SZ-u (gl. 7); Krist *jest* veliki svećenik na sasvim nov način. Ta novost Kristova svećeništva — posvemašnja i isključiva, to je, eto, predmet gl. 8, 1—10, 18. Pisac sam ističe da je u tom *kefalaion* — *glavnina* njegova razlaganja (8, 1). Evo kratke sinteze:

a) Novi Savez i konačni Blagdan pomirenja

Pisac je cijelo vrijeme usredotočen na čin Kristov ukoliko svojom sužrtvom na križu — prinošenjem samoga sebe (7, 27; 9, 14. 22; 10, 19; 13, 12) — izvršava novi Savez i obred Pomirenja i tim stupa u Svetinju nad svetinjama, prodire u nebesa, do samoga Boga, tj. uspostavlja — iznutra, samim sobom — novi, najintimniji odnos s Bogom, za se i za svu svoju braću, za nas. Kristova žrtva, kojoj je on svećenikom, jest i žrtva saveznica i pomirnica.¹⁰

Lectiones re sacerdotio in Heb, 7, str. 66-73; C. SPICO, *nav. dj.*, II, str. 214-230. Bit je pišćeva misli u ovome: pravo bogoslužje treba da posve iznutra, do srži i intimnosti bića, posveti bogoslužnika i da mu omogući istiniti pristup k Bogu. Takvo je »savršenstvo«, odnosno »posvećenje« — ili »zaredenje« — žrtvom samoga sebe zadobio Kristi jedini. I to ne po nekim vanjskim, od sebe različitim obredima, nego samom svojom egzistencijalnom stvarnošću, sobom. I ponovno, o tom odlučuju ova mjesta Poslanice: 2, 10; 5, 8-9; 7, 27; 9, 14; 10, 5-10. Krist je tako prinosom samoga sebe do korijena svog bića preobražen, posvećen, zareden. Usp. A. VANHOYE, *De sacerdotio Christi*, str. 100—118. 122. U samom je sebi ostvario — svojim prinosom i Božjim prihvaćanjem toga prinosa — najintimniji odnos s Bogom, nov Savez, novo bogoslužje, novu žrtvu, novo svećeništvo: 9, 11 sl. 24 i dr. To je bilo njegovo »usavršenje« ili »zaredenje«, i to ne obredno, nego stvarno, ne »u tijel«, nego »u duhu«, ne u sjeni, nego u bilji, najintimnije i posvemašnje, i u tom smislu egzistencijalno. Dakako, u tom je sudjelovao cijeli Krist, dušom i tijelom, božanstvom i čovječtvom. Neodoljive su stranice koje o tom ima. A. VANHOYE, *Textus de sacerdotio Christi*, 107-118.

⁹ U gl. 5 Pisac više inzistira na sličnosti, a u gl. 7 na različnosti Kristova svećeništva sa starozavjetnim. Nakon poznate definicije svećeništva (5, 1sl) — svećenik je od ljudi uzet, za ljude postavljen, u odnosu prema Bogu, da prinosi žrtve, kadar suosjećati s ljudima, pozvan od Boga — pisac, ne ulazeći odmah u sve pojedinosti, ističe samo ovo: Kristovo je svećeništvo božanskoga porijekla, a osobito u jednom iscrpljuje zahtjev velikosvećeništva — kadar je suosjećati, jer »iz onoga što prepati, naviknu slušati« (5, 8). Na to se nadovezuje najvještaj glavne novosti Kristova svećeništva: on je svećenikom svoje vlastite žrtve (5, 7-10). Ta novost obrađuje se u gl. 7. kao »melkisedevsko« svećeništvo. U čemu je ta novost Kristova svećeništva, koja ga stavlja u sasvim novi plan? Idemo redom pišćeva izlaganja: Krist je božanskoga porijekla, zato mu svećenstvo nije privremeno, nego zasvaga (7, 3); nije postao svećenikom (po Zakonu tjelesne uredbe nego snagom neuništiva života« (7, 16) gdje se pripravlja velika tema o Kristovu nebeskom svećenstvu, na temelju uskrsnuća: njegov je velikosvećenički čin, koji obuhvaća cijeli zemaljski život, zajedno sa žrtvom križa, prekoračio vremenitost i ostvaruje se u vječnosti (za nas u sadašnjosti!); njegovo svećeništvo, dakle, uvodi novi Zakon (7, 12) i novi, bolji Savez (7, 22). Staro je svećeništvo bilo podložno smrti, i zato se izmjenjivalo i — mnogo je bilo svećenika; Krist, »jer ostaje do vijeka, ima neprolazno svećeništvo« (7, 23-24); njegov je velikosvećenički čin jedincat i trajan: »može do kraja spasavati one koji po sebi pristanju k Bogu — uvijek živ, da se za njih zauzima« (7, 24-25; drugi su morali i za sebe prinositi žrtve, i to životinjske — Kristu nije trebalo da prinosi za se, i žrtvom bijaše on sam (7, 27-28). U svemu tome argumentacija je pišćeva vrlo kompleksna, zahtijeva uvježbanost u posebnom stilu egzegetskog mišljenja.

¹⁰ Pisac je cijelo vrijeme zaokupljen dokazivanjem bespomoćnosti staroga kulta, strogo govoreći starih obreda, te punine i bogatstva novog kulta, od Krista ustanovljena. U pogledu temeljnih mjesta SZ-a, što gospoduju ovim dijelom Poslanice, valja upozoriti na savezničku žrtvu Mojsijevu (Izl 24, 1-8) i s tim u vezi na jedno od glavnih proroštava SZ-a: Jer 31, 31-34 (usp. Heb 8, 8-12 i 10, 16-17). Gleda velikosvećeničkoga čina kojim Krist prodire u Svetinju nad svetinjama, k Bogu, u pozadini stoje najsvetiji obredi SZ-a o Blagdanu pomirenja: Lev 16, 1-34; 23, 26-32 i dr.; usp. Rim 3, 21-26 s malim komentarom u našoj Bibliji.

b) Kristovi naslovi

Značajno je sabrati sve Kristove naslove u Poslanici Hebrejima pa ih staviti u odnos s temeljnim naslovom u ovoj poslanici, s naslovom Velikog svećenika (16x dolazi u Heb i samo u Heb!). Krist je, dakle, Veliki svećenik, Posrednik, Sin, Baštinik svega, Odsjaj Slave i Otisak Bića Božjega, Gospodin, Apostol, Graditelj svemira, Crkve, Početnik spasenja, Bogoslužnik, Posvetitelj posvećenih — kršćana, Preteča, Početnik i Dopravitelj vjere...¹¹

c) Vrhunski velikosvećenički čin Kristov

To je žrtva na križu. Značajni su s tim u vezi žrtveni izrazi baš u ovom dijelu Poslanice. Materija Kristove žrtve jest njegovo tijelo, ili sasvim određeno — njegova krv (Poslanica Hebrejima je izvor teologije o predragocjenoj Krvi Isusovoj). Forma njegove žrtve jest dragovoljan prinos samoga sebe Bogu: 9, 14 osobito u svjetlu 5, 7—9 i 10, 5—10.¹²

d) Tri etape Kristova velikosvećeništva

Poslanica Hebrejima ističe osobito nebesko velikosvećeništvo Kristovo, ali ne samo da ne niječe zemaljsko (kako su to htjeli socinijanci) nego ga i te kako pretpostavlja: ono pak uključuje utjelovljenje kao takvo i sav zemaljski tijek Isusova života, a nadalje žrtvu na križu. S obzirom na nebesko svećeništvo njegovo, ovo sadašnje, Poslanica je sasvim izričita.¹³ Bitno je to sadržano u izrazima: a) on je »bogoslužnik Svetinje i Šatora istinitoga«, na nebu, kod Oca, zapravo — u Bogu, iznutra; b) učí — *eiserhomai*, c) pristupiti — *proserhomai*. Ti izrazi, s onima na koje ćemo začas upozoriti, predstavljaju lajtmotive cijele Poslanice.

¹¹ U središtu tih naslova, kao Isusovo jedinstveno Ime (1, 4), stoji *arhierens* kojim se, kao rijetko kojim drugim, najiscrpljivije i najprimjernije izražava misao što je NZ ima o Isusu i njegovu djelu, usp. O. CULLMAN, *nav. dj.*, str. 92.

¹² Na bit svećeništva spada prinostiti darove i žrtve (5, 1; 8, 3). Krist je to ispunio — a time i posve preuzeo i tako dokinuo staro svećeništvo — formalno. prinosom samoga sebe (7, 27; 9, 14, 25; 10, 10), a materijalno, žrtvenim proljevanjem svoje krvi: 9, 14, 22; 10, 19; 13, 12). Kristovo djelo, njegov velikosvećenički čin označen je žrtvenim izrazima: *proserfo* (8, 3; 9, 28; 10, 12) — *anafero* (7, 27) — *prosfora* (10, 10, 14) — *thysia* (9, 23, 26; 10, 12), a pisac na nj gleda u svjetlu prinosa velikog svećenika o Blagdanu pomirenja ili kao na savezničku žrtvu kod sinaškoga sklapanja Saveza. Tom su nam žrtvom grijesi oprosteni: 9, 26 u usporedbi sa 7, 27 i 9, 23. Gleda žrtvenosti Isusova vrhunskoga čina značajni su dakle, u ovom dijelu Poslanice zgnusnuti bogoslužni, svećeničko-žrtveni izrazi: prinijeti (8x) — prinijeti darove i žrtve (2x) — prinijeti samoga sebe (2x) — krv (9x) — učí u Svetinju (4x) — Sator (8x) itd. Usp. A. VANHOËTE, *Secitio centralis*, str. 7.

¹³ Vrlo je važan ovaj nauk Poslanice o Kristovu nebeskom svećeništvu u vezi s obnovljenom kristologijom II vatikanskog koncila: usp. SAGI-BUNIC T. *Kristološki traktat poslije II vatikanskog koncila* u BS 38 (1968) 147-156; ISTI, *Na sastanak s Kristom u Ali drugog puta nema*, Zagreb 1969, str. 40-44. Nekoć se pitalo (O CASEL) kako je negdašnji čin Kristov (Posljednja večera, Kalvarija) sada nazočan; danas valja radije (v. npr. LG 48) sadašnji čin Kristov među nama, sv. Misu i sakramente, povezati s Kristom sada živim na nebu i u Crkvi djelatnim, koji je onaj isti, danas, koji bijaše i onda i čiji je negdašnji čin, uskrnućem i slavnim zasjedanjem zlesna Bogu, dobio nadvremensku vrjednost, usp. DUDA B., *De aspectibus trinitariis praesentiae Domini in communitate cultus* u *Acta Congressus internationalis de theologia Concilii Vaticani II*, Roma 1968, 285. Svećeništvo Isusa Krista obuhvaća, dakle, dvije, odnosno tri etape: pretpostojanje, zemaljska, nebeska egzistencija. Inaugurirano je utjelovljenjem koje je — prema Heb 10, 5-10 — već u znaku savršna samožrtvovanja, a svoj zemaljski vrhunac doživje u dragovoljnoj žrtvi križa (9, 14), nastavlja se pak u nebeskom zagarodničkom posredovanju (usp. o svemu tome, C. SPICQ, *nav. dj.*, I, str. 297-289). Sozinijeva heterodokсна misao izvedena je svakako iz jednostrana čitanja Poslanice, ali je sigurno da se u Poslanici snažno naglašuje nebesko svećeništvo Kristovo: ono nije ograničeno na zemlju (9, 11-12, 24-25), nebesa su uglavnom mjesto izvršavanja toga svećeništva (4, 14; 7, 26; 8, 1; 9, 24; usp. 1, 3) gdje on pred licem Božjim (9, 24) uvijek živi da se za nas zauzima (7, 25). Krist istinu ne vrši svoga svećeništva u zemaljskom šatoru, on je »bogoslužnik Svetinje i Šatora istinitoga« 98, 1); pristupio je — sam i za nas, i to zauvijek — u svetinju Svetinju, »iza zavjese« (6, 19; 9, 3; 10, 20), to jest do samoga Boga (9, 11, 24). S tim u vezi naročito je bremenit izraz u Poslanici učí-eiserhomai (najprije u vezi s ulaskom u Božji Počinak: gl. 3-4 ili točnije 3, 11, 18, 19; 4, 1, 6, 10, 11; a onda u vezi s Kristom koji prilazi k Bogu 6, 12-20; 9, 12, 24-25) i onaj drugi, srodan izraz: pristupam-proserhomai koji izražava svu intimnost našeg vjerničkog odnosa prema Bogu (4, 16 = 10, 22; 7, 25 i 11, 6; 10, 1; 12, 18, 22). Već je prvo kršćanstvo prvenstveno zaokupljeno svojom životnom zajednicom s Kristom uskrnulim i proslavljenim a istom s tim u vezi s njegovom poviješću.

e) Jedincatost : vječnost

U Poslanici je silno naglašeno da je Kristov čin i djelo jedincato, vječno, neponovljivo, zauvijek vrijedno. To se ističe izrazima: *jedan prinos* i *jedna žrtva* (10, 12. 14); *zauvijek*, u vezi s navodom Psalma 110: 1, 8; 5, 6; 7, 17. 21; 6, 20, 7, 24. 28); on je »Začetnik vječnoga spasenja« (5, 9), našao je — »po krvi vječnoga Saveza« (13, 20) — »vječno otkupljenje« (9, 12), prinijevši samoga sebe »u Duhu vječnom« (9, 14). Zato ostaje svećenik *zavagda* (7, 3; 10, 12. 14). Sve to kulminira u tipičnoj riječi u Poslanici Hebrejima: *jednom* — *hapaks* (9, 26. 28; 10, 2) i još jačom *efapaks* — *jednom zauvijek, odjednom* (7, 27; 9, 12; 10, 10). Djelo je Kristovo konačno, jedinstveno i jedincato, neponovljivo, vječno.¹⁴

f) Kristovo svećeništvo i kršćanski život¹⁵

Pisac Poslanice ne zove kršćane svećenicima, ali iz Kristova velikosvećeništva vrednuje njihov život *bogoslužno*, ili točnije *bogoštovno*. Oni su pozvani »*služiti Bogu živome*« (9, 14) živeći trajno, darom Kristovim, u zaufanom, sinovskom »pristupu« k Bogu (srodan je tome, ili prestatičan, baštinjeni izraz: živjeti u prisutnosti Božjoj) (usp. 4, 16 i 10, 22 te 7, 25 i 12, 18. 22) prinoseći, poput Krista, sami sebe Bogu u trajnom ljubavnom vršenju njegove volje (9, 14 i 10, 1—5) kao baštinici vječne baštine, već sada (9, 15). Krist i njegovi vjernici susreću se u jednom jedinstvenom stavu prema Bogu: *eulabeiu* — *predanost* (5, 7 i 12, 28). Vrlo je značajno što pisac za kršćane radije upotrebljava izraz *latreuo* (9, 14 i 12, 8) nego nego *leitourgeo*: njihov život nije toliko *bogoslužje* koliko *bogoštovlje*. Mogu se uspostaviti značajni dodiri između poruke naše Poslanice o tom predmetu s temeljnim mjestom NZ-a o bogoštovnom vrednovanju cjelokupnoga kršćanskog života u Rim 12, 1—2.¹⁶

III. DALJNJA TEOLOŠKA RAZMISLJANJA: NAŠE SVEĆENISTVO U SVJETLU KRISTOVA SVEĆENISTVA

U okviru teme našega Tjedna: *Svećenik u kršćanskoj zajednici* postavimo nekoliko točaka za daljnje teološko razmišljanje oko produbljivanja naravi službeničkog svećeništva. Polazimo, dakako, prvenstveno od naše teme, od Kristova svećeništva u Poslanici Hebrejima, ali se nadovezujemo i na predavanje dra Rebića, a u perspektivi daljnje crkvene nauke, osobito kako je ona izražena na II vatikanskom koncilu.

1. Cjelokupno razmišljanje o naravi svećeništva — i našeg, službeničkog ili ređeničkog kao i onoga općeg, vjerničkog ili krsnog — treba početi i razvršiti s formalnim i jasnim naukom NZ-a o jedinstvenom i jedincatom Kristovu svećeništvu.

¹⁴ Nikada se dosta neće istaknuti taj *efapaks* naše Poslanice, kako pripominje O. CULLMAN, *nav. dj.*, str. 87-90. Ipak, treba prihvatiti »međuvrijeme« koje nam nudi i sama Poslanica Hebrejima između 9, 12 i 9, 26. 28 gdje ima mjesta za Kristov sakramentalni režim i za posvećivanje onih kojima je Krist Začetnik vječnoga spasenja (2, 11 i 5, 9 te 12, 12).

¹⁵ Zgusnute stranice o tom ima C. SPICO, *nav. dj.*, I, str. 280-283 i 311-314.

¹⁶ *Prikazati-parastesai* iz Rim 12, 1 podsjeća na *pristupiti-proserhesthai* u Heb (v. bilj. 13); kršćanin je u Rim 12, 1 pozvan prikazati svoje tijelo, tj. samoga sebe, kao Krist u Heb 7, 27; 9, 14 i 10, 10, i to za *žrtvu-thysia* koja se zove *bouumila-enarestos* (usp. Heb 12, 28 i 13, 21) da tako obavlja *duhovno bogoslužje-logike latreia*, a Heb 9, 14 o 12, 8 voli baš izraz *latreuo* za kršćansko bogoslužje, točnije — *bogoštovlje*. Cilj pak svega toga bogoštovnog čina koji obuhvaća cijelu kršćansku egzistenciju, po Rim 12, 1-2, jest *vršiti volju Božju*, što se osobito povezuje s Heb 10, 7. 10. 36; 13, 21.

2. Službeničko svećeništvo nije »dignitas per se stans«, ono je bitno suodnosno, i to u dva pravca: ne smije se definirati samo u odnosu s Kristom svećenikom nego i u odnosu s njegovim svećeničkim narodom. Tim putem ide II Vatikanski koncil osobito u LG 10 i 28 i PO 2.¹⁷

3. Neosporna je činjenica da Novi zavjet nikako i nigdje u vezi s crkvenim službama ne upotrebljava riječi *hiereus* — svećenik i žrtveni rječnik. Ipak kršćanska teologija neposredno poapostolskoga doba nije časila da taj rječnik vrlo brzo primijeni na crkvene službe (P. GRELOT)¹⁸ S tim u vezi valja imati na umu ovo: a) argumentum ex silentio nije konačan — tumači se iz pažnje novozavjetnih pisama da se upotrebom starozavjetnoga nazivlja ne zasjeni posvemašnja novost novozavjetnih stvarnosti (C. SPICQ);¹⁹ b) NZ ne valja uzeti kao konačnu, nego kao početnu fazu daljnjega razvoja: mnogo je toga u klici, »insinuatium« — kako su voljeli reći teolozi rane skolastike (P. BENOIT);²⁰ c) teorija i praksa susljednog II stoljeća nije u raskoraku s I stoljećem, nego pokazuje kontinuitet (H. SCHLIER).²¹

4. Svakako se valja čuvati napasti da ne bismo veliku novost Kristove bogoštovne ekonomije — svećeništva, žrtve, odnosa s Bogom itd. — »ostarili« lijevajući novo vino u stare mješine. *Kristova bogoštovna ekonomija* daje se doduše donekle osvjetliti starozavjetnim pralicima, ali ona je zasada — do Dolaska — i *sakramentalna*, ali nije, strogo govoreći, ritualna, obredna, nego je u biti nadasve *egzistencijalna*. Bog se časti egzistencijom. A izraz toga čašćenja, susret našega i Kristova bogočašćenja, naša sužrtva s Kristom itd. zbiva se sada po sakramentima, a oni imaju vrijednost ne sami po sebi nego kao djelotvorni znakovi naših egzistencijalnih veza s Kristom.²²

5. U tom smislu treba iznova promisliti — u svjetlu produbljenih biblijskih i patrističkih studija, a osobito u svjetlu cjelovitije nauke

¹⁷ Novost i napredak II vatikanskog koncila prema Tridentinskom studira H. DENIS, *La Théologie du presbytérat de Trente à Vatican II*, u Cerfovu komentaru *Les prêtres*, str. 163-232; kod nas SAGI-BUNIC, *Svećenik kome da služi*, osobito str. 28-31, 31-35.

¹⁸ Njegov navod vidi u L.—M. ORIEUX, *nav. čl.*, str. 132.

¹⁹ *Nav. dj.*, I, str. 316. Usp. bilj. 5.

²⁰ Njegov navod v. u L.—M. ORIEUX, *nav. čl.*, str. 137. Značajno o tom pišu njemački skupi u svom pismu o svećeništvu, br. 2: »Da odgovorimo na pitanje o biti svećeništva i duhovne službe, moramo se pozvati najprije na Novi zavjet: u njemu nalazimo obvezne temelje kršćanske vjere i kršćanske stvarnosti. Ali kao ni drugi teološki problemi, tako se ni pitanje svećeničke službe ne može dovoljno i isključivo riješiti samo pomoću Novoga zavjeta. I to s dvostrukog razloga. Ponajprije, to priječi sama narav Novoga zavjeta, Novi zavjet nije nikakav teološki priručnik: njegovi su spisi većinom prigodni, iako svojim objavljenim sadržajem nadilaze svoju prigodnost; uvjetovani su prilikama, ali ne i ograničeni njima. Tome pridolazi i drugi razlog: kad bi nam Novi zavjet i pružao jedinstvenu i potpunu sliku svećeničke službe, njegovo bi izlaganje bilo teološki ograničeno. Novi zavjet nije mjerodavan i smjerodavan u tom smislu da bi nam jednom zauvijek pružio tako konkretiziran jedini mogući uzorak crkvene službe da bi se samo taj u Crkvi kroz sva vremena njezine povijesti morao oponašati i prerađivati. Novi je zavjet za Crkvu više dokumentan njezine mjerodavne prvotne povijesti. Zato ga Crkva uvijek mora osluškivati da bi pokazivala temelje na kojima je sazidana i prikazivala bitne crte koje su za nju od presudne važnosti do ponovnog dolaska Kristova. To vrijedi i za njezine službe koje su se prvi put oblikovale i specificirale u novozavjetno doba, a pokazuju se promjenjive i već raznolike, a ipak u objektivnom svom kontinuitetu tako te nam to dopušta postaviti pitanje o biti svećeničke službe i o njezinu značenju za strukturu Crkve.« S tim u vezi čini mi se da je sadašnje »svećeništvo« razvijeno iz mnogovrsnih elemenata NZ-a koji su tijekom vremena srasli, a treba ih sve njegovati; a da bismo ih njegovali, treba ih sve uočiti, razlučiti i njihove odnose uspostaviti u pravoj mjeri. Rekao bih da u našem »svećeništvu«, u smislu nazivlja što sam izložio pod br. I, treba razlikovati, uglavnom, tri vida: prečelnički (prezbiterijalni) — karizmatički — i baš svećenički (sacerdotalni). Da bi se uspostavila prava ravnoteža i točni odnosi među njima, valja ih dobro razlikovati i sve u pravim odnosima njegovati. II vatikanski koncil krenuo je u tom iz odveć djelomična preneglašavanja sacerdotalnoga vida prezbiterata da bi se uspostavilo cjelinsko gledanje usp. SAGI-BUNIC, *Svećenik kome se služi*, str. 28-31 i sl.

²¹ SCHLIEROV članak naveli smo na početku, bilj. 1.

²² Dragocjene uvide pružaju članci P. CONGARA što smo ih naveli u bilj. I. Dodajemo još ovo: J. GIBLET, *I presbiteri* u zborniku G. BARAUNA, *La chiesa del Vaticano II*, Firenze 1965, str. 873-895. Usp. SAGI-BUNIC, *Svećenik kome se služi*, str. 27b.

II vatikanskog koncila — nauku o sakramentima uopće, o sv. misi napose, zatim nauku o bogoslužnosti cjelokupnog kršćanskog života, pa s tim u vezi nauku o našem prezbiterstvu u svim njegovim vidovima, a onda baš i o svećeničkom vidu našega prezbiterstva.

6. Službeničko svećeništvo također je u posjedu, kao i svi kršćani, općeg ili krsnog svećeništva koje je u najužoj vezi sa svećeništvom Isusa Krista. Snagom pak svetoga reda posjeduje — u kršćanskom narodu i za njega («in societate fidelium») — još i prezbiterstvo koje u sebi sadrži i strogo svećenički vid, ali na drugi način nego krsno svećeništvo. Prema LG 10 i 28 i PO 2 možda se odnosi daju zgodno protumačiti ovako, osobito u vezi sa sv. misom: a) sveta misa zapravo *obnavlja* Kristovu jedincatu žrtvu tako da je *ponazočuje* u sadašnji čas Crkve; b) ona nije samo naša žrtva, nego Kristova i naša — jedna sužrtva koju Krist nebeski prima u svoj velikosvećenički čin; c) glasovita je u tom riječ sv. Augustina: »...ecclesia... in ea re quam offert, ipsa offertur« (De civitate Dei, L. X, c. 6);²³ d) svi vjernici *concurrunt* (LG 10), imaju svoj udio u prinosu Euharistije ukoliko po njoj »duhovna žrtva vjernika dolazi do punine — *consummatur* — sa žrtvom Krista, jedinog Posrednika« (PO 2); e) svećenik-službenik u tome stoji u odnosu prema Kristu-Glavi, i to dvostrukom: aa) *tvori* — *conficit* (LG 10) — i to »in persona Christi«, ponazočujući Krista (tako da to zapravo *Krist tvori*, SC 7) — euharistijsku žrtvu, koju onda

7. Zato cjelokupno naše prezbiterstvo, a napose naše svećeništvo, treba shvaćati i vrednovati *suodnosno*: s Kristom i s Božjim narodom,

²³ Vrijedno je prevesti na hrvatski to klasično mjesto sv. Augustina koji je u tom snažno utjecao na sv. Tomu. Knjiga X *De civitate Dei* otvara se razmišljanjem o pravom bogoštvlju. Tu u gl. 5. raspravlja *O žrtvama što ih Bog ne traži ali hoće da se vrše kao znak onih žrtava što ih on traži*. Polazeći od temeljnih starozavjetnih mjesta koja kritiziraju posve materijalni, izvanjski — obredni kult, Augustin veli da su satrozavjetni žrtveni obredi imali samo *naznačavati ono što mi treba da radimo zato da bismo prijanjali uz Boga i u tome istom bližnjemu pripomogli*, čime je obuhvaćena cjelokupna čovjekova pojedinačna i društvena, osobito crkvena egzistencija. U gl. VI nastavlja on raspravljanje *O istinitoj i savršenoj žrtvi* te odmah definira ovako: *Istinita je žrtva svako djelo koje činimo da bismo u svetom drugovanju prijanjali uz Boga, djelo koje je, dakle, u odnosu s ciljem dobra po kojemu možemo biti uistinu blaženi*. Tako npr. kad svoje tijelo umjerenišću susprežemo, poradi Boga, da nam tijelo ne bi poslužilo kao oruđe zločin na grijeh, nego kao oruđe pravde Bogu, to je žrtva, prema Rim 12, 1-2. Žrtva je, dakle, cjelokupno ljudsko djelovanje: *Istinite su žrtve djela milosrđa, bilo prema nama samima bilo prema bližnjima, ukoliko su u odnosu prema Bogu*. Tako biva te cijeli otkupljeni Grad, to jest skup i društvo svetih, Bogu prikazuje sveopću žrtvu po Velikom svećeniku koji je također samoga sebe za nas prikazao u muci, da bismo bili tijelo takve uzvišene Glave, u obličju slugu. U tom je obličju on žrtvu prino, u njemu je bio prinesen, jer je po njemu posrednik, po njemu svećenik, po njemu žrtva. To veličanstveno Augustinovo poglavlje, nadovezujući se na Rim 12, 13sl, završava se ovako: *U oltarskom otaštvu Crkva, u onome što prinosi, samu sebe prinosi*. Vrijedni su o tom osobito članci Y. M.—J. CONGAR, naročito u *Jalons pour une théologie du laïc*at, posebno str. 166-167. Tu nalazimo i ostale tekstove sv. Augustina, kao npr. *Cjelokupna žrtva, to smo mi*. III: *Ovo je žrtva kršćana: mnogi — jedno tijelo* III: *Tražiš li što ćeš printijeti? Prinesi sebe. Ta što drugo Bog traži nego tebe?*

²⁴ Valja analizi podvrgnuti, u svjetlu svega izloženoga, hrvatski prijevodi ključnih koncilskih mjesta o svećeništvu. Da li ono *participat* u LG 10b znači *imaju ... što, a ono in persona Christi* da li znači samo u *Kristovoj osobi*? Ono pak *concurrunt* i *exercerit* je li dosta izraženo sa *sudjeluju* i *vrše*? U LG 28a imamo sličnu problematiku u vezi s onim *in persona Christi* — da li je to kao *predstavnik Krista ili ponazočujući Krista* (prema SC 7)? A ono *repraesentant et applicat* da li znači samo *prikazuju i namjenjuju*? I u prijevodu PO 2c *in persona Christi*, izgleda, ne znači samo u *ime Krista* nego i *ponazočujući Krista*. Da li je ono *consummatur* i su-sljedno *sacramentaliter offertur* u hrvatskom prijevodu preblizu? Izgleda da bi trebalo ovako prevesti: »Prezbiterskom službom duhovna žrtva vjernika dolazi do punine (uklapa se) u sjedinjenju sa žrtvom Krista, jedinoga Posrednika, koja se — prvenstveno ta žrtva Kristova, a vjernička s njom! — preko ruku svećenika ... sacramentalno prikazuje.« Vrijedne spoznaje o tom nalaze se u Cerlovu komentaru PO: *Les prêtres*, u članku H. DENISA, navedenoga u bilj. 17. i u članku B. D. MARLIANGEASA, navedenoga u bilj. 1. Značajno piše spomenuti H. DENIS, *nav. čl.*, str. 218-219 (vidi tu u bilj. 37!): *«en d'autres termes, la conception du sacrifice s'est écclesialisée: le sacrifice du Christ n'est pas seulement l'acte sacramental de la messe (actualisant l'acte ponctuel du Jeudi Saint), mais c'est aussi toute offrande des hommes et leurs sacrifices...»*

»in societate fidelium« kako veli PO 2, a kako ističe tema našega Tjedna.²⁵ Krist — z a s a d a — za svoju sakramentalnu bogoslužnu eko-Krist preko njegovih ruku u ime cijele Crkve na vidljiv način Ocu prenosi (PO 2).²⁴

nomiju, u kojoj sjedinjuje svoju žrtvenu egzistenciju s bogoštovnom egzistencijom svojih vjernika, treba zapravo dva znaka, dva sakramenta: a) znak kruha i vina u kojem se, po pretvorbi, označuje sužrtva Krista svećenika i njegova svećeničkoga naroda; b) treba i »znak svećenika« koji »personam Christi gerit«, tj. radi u ime Kristovo i Njega ponazočujući, kako veli SC 7: »Praesens adest in Missae sacrificio cum in ministri persona — 'idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in Cruce obtulit' — tum maxime sub speciebus eucharisticis.«

8. Kristovo, dakle, svećeništvo jest posve egzistencijalno ukoliko on časti Boga samim sobom, svojim punim bićem, egzistencijom. Kao žrtva i svećenik svoje žrtve. Tako i svećeništvo vjernika. Ono je u ovom eshatološkom međuvremenu — dok On ne dođe — i sakramentalno: egzistencije se izražavaju, udružuju, uzajamno obogaćuju itd. po sakramentima. Svećeništvo pak crkvenih službenika cijelo spada u sakramentalnu ekonomiju: ono posluhuje sakramentalnom udruživanju i obogaćivanju egzistencijâ. Kada pak ovo međuvrijeme prođe, nastupit će čisto egzistencijalno bogoštovlje kada će se — po riječi Augustinovoj — »cijeli otkupljeni Grad, to jest skup i društvo svetih, prikazati Bogu kao sveopća žrtva po Velikom Svećeniku« (PO 2). Njemu jedinome jedinstveno i bez daljnjega pripada i naslov Posrednik i naslov »Svećenik dovijeka po redu Melkisedekovu«.

SUMMARIUM

In hodiernis quaestionibus circa naturam sacerdotii catholici maximi momenti est doctrina Epistolae ad Hebraeos de sacerdotio Christi. Imprimis, sub I, discutitur quaestio terminologiae. Nam, in ipsa lingua latina christiana, et multo magis in ulterioribus linguis Europae, iam non sentitur singularitas sacerdotii Christi in Epistula ad Hebraeos. In lingua germanica, ex. gr., cum sacerdos tum Christus dicitur *Priester*, quod e graeco, vel latino *presbyter* derivatur; in lingua croata, cum *presbyter* tum Christus dicitur *svećenik*, quod e latino, vel graeco *hiereus* procedit. In lingua latina christiana, utique, *sacerdos* et *presbyter* tamquam synonyma adhibentur relate ad ministerium ecclesiasticum, attamen Christus *sacerdos* tantummodo est, non *presbyter*. Etiamsi quaestio terminologica non est decisiva, magni momenti est ut recte pendatur cum doctrina de sacerdotio Christi tum quaestiones de natura sacerdotii catholici. Deinde, sub II, examinatur ipsa doctrina Epistolae ad Hebraeos, praesertim in quantum formaliter docet singularitatem et aeternitatem sacerdotii Christi. Demum, sub III, nonnullae praebentur theologicae dilucidationes sacerdotii catholici, ministerialis, sub luce doctrinae de sacerdotio Christi in Epistula ad Hebraeos: 1) Tota cogitatio de natura sacerdotii cum communis tum ministerialis semper denuo reverti debet ad doctrinam de singulari sacerdotio Christi, cuius utrumque sacerdotium participatio est; 2) Sacerdotium ministeriale non est dignitas per se stans, sed pleno sensu

²⁵ Bit je Crkvene službe da omogućiti životne dodire Krista i njegovih vjernika i zato — pišu njemački biskupi u Pismu o svećeništvu br. 6 — »Crkvena se služba ne smije staviti između Krista i nas, da bi umanjila naš neposredni dodir s njime. Krist, radije, hoće da po Crkvenoj službi neposredno djeluje među nama i u nama.« Posredništvo mojsijevskoga tipa, kakvo je npr. opisano u Izl. 33, 7-11, ne može pravo osvjetliti sacerdotalni vid probziterata. Ono stoji u drugačijim odnosima, nužnima ali — drugačijima.

»relativa«, et quidem dupliciter: relate ad sacerdotium Christi et relate ad sacerdotium fidelium; 3) »Presbyteratus« christianus prout in Ecclesiae traditione evolutus est, variis e fontibus excrevit, qui in Novo testamento saltem »insinuantur« — sicut aiebant theologi primi Medii aevi — cuius tamen elementum magni momenti est praecise sacerdotium ita ut valde praesto tamquam synonyma adhibeantur presbyteratus et sacerdotium. In lingua autem croata solum *sacerdotium* — *svećeništvo* remansit tamquam terminus totalis, includens omnes aspectus sacerdotii: presbyteralem, charismaticum, sacerdotalem; 4) Culturalis oeconomia Christi est principaliter *existentialis*, in quantum Christus, et christiani, Deum *existencia propria*, non ritibus (stricto sensu) colunt; in hoc tamen tempore intermedio, quoadusque Ipse veniat, haec oeconomia est etiam *sacramentalis*, in quantum exprimitur, realizatur, ditescit communiione et nexu existentiarum, quae uniuntur — *existencia* Christi una cum *existencia* eius fidelis populi — signis sacramentalibus efficacibus; 6) Pressius determinatur locus sacerdotii ministerialis in hoc sacerdotio Christi eiusque populi, iuxta Concilii Vaticani II effata; 7) Unde fit quod Christus in sua sacramentali oeconomia — ut sacerdotium suum, in sua et cum sua Ecclesia, exercent — indiget duobus signis: signo panis et vini. et signo presbyteri-sacerdotis; 8) Huic oeconomiae existentiali-sacramentali succedet, post eius secundum adventum, purus cultus existentialis, iuxta notissima s. Augustini verba in Po 2 citata.